

שיגעון האוהב

מערבית: יהודה שנהב־שהרבני

אשוב אל המשורר שלי כדי לספר על המפגש הראשון שלו עם רַנְדָּה בכפר אלח'ציב שבת־ימון. הכפר שכן באזור המפורסם בשפעת מעיינותיו, מישוריו הירוקים ושדות התבלינים הפזורים לאורכו ולרוחבו. נאמר, ורק אלוהים לבדו יודע, שוֹדָאח הרגיש את השירה מסתננת ותוססת בקרביו. הוא כתב הרבה קצידות, אולם לא העז להתפייט בהן, שכן השירה לא נשלמה בלבו ובנפשו. שטן השירה, או רעו של השטן, או השד־הג'ני אשר הכתיב למשוררים את הקצידות שלהם, לא נגלה בפניו (כך היה מקובל לחשוב באותה העת והמשוררים האמינו בכך. הם היו ממתנינים לג'ני כדי שיפתח עבורם את המוסיקה ואת המשמעויות של השירה). הוא שם פעמיו לאלח'ציב על מנת לחפש את השד, בן לווייתו הנעדר. התיישב והמתין לו בצל שיח הקפה שעליו הטיל עץ אלון את צלו. הוא ראה מולו את מי הנחל המפעפעים, ששיקפו כמו במראה את צבעי האדמה. שם ראה אותה ושם רכן כדי לשתות את בבואתה המשתקפת במים.

באותו היום הפך הצעיר היפה מממלכת חמיר למשורר וצייר את אהובתו במילים. ביום שלמחרת שב הצעיר אל הנחל וראה אותה בשנית, כאילו ישבה והמתנה לו. הוא דקלם בפני הצעירה הכְּנָדִית את הקצידה הראשונה שלו, כדי להגיע אל לְבָהּ, והסיפור החל.

* מתוך הרומן "ילדי הגטו", סדרת מכתוב, הוצאת עולם חדש, יראה אור ב־2018. עורכת תרגום: הודא אבר־מוך. את השירים תרגמו: אהוד הורוביץ ויהונתן נדב שגם ערך אותם.

אליאס ח'ורי (יליד בירות, 1948) הוא מן הסופרים והאינטלקטואלים הערבים החשובים כיום. עד כה פרסם שנים־עשר רומנים ושלושה מחזות, וספריו זכו בשלל פרסים ותורגמו לשפות רבות. כיום הוא מחלק את זמנו בין בירות, שם הוא עורך את כתב־העת של המכון ללימודים פלסטיניים, לניו יורק, שם הוא מלמד ספרות ערבית באוניברסיטת ניו יורק. "ילדי הגטו" הוא ספרו השישי המתורגם לעברית.

רומנים פרי עטו של ח'ורי שראו אור בעברית:

באב אלשמש. מערבית: משה חכם. עורך: אנטון שמאס, הוצאת אנדלוס, 2002

יאלו. מערבית: מלי ברוך. עורכת: יעל לרר, הוצאת אנדלוס, 2005

פנים לבנות. מערבית: יהודה שנהב־שהרבני. עורך: חנן חבר, הוצאת הקיבוץ המאוחד, 2014

מסעו של גאנדי הקטן. מערבית: יהודה שנהב־שהרבני. עורך: יהונתן נדב. הוצאת חרגול, 2016

פקעת של סודות. מערבית: יהודה שנהב־שהרבני. עורכת תרגום: הודא אבר־מוך. עורכת ספרותית:

יונית נעמן. סדרת מכתוב, הוצאת מכון ון ליר ועולם חדש הוצאה לאור, 2017.

כמו רוב סיפורי האהבה באותם הימים, הסיפור נישא על גבי הקצידות. השירה אינה מכילה רק את ההיסטוריה של הערבים, אלא משמשת גם מחסן לסיפוריהם. בלעדיה אין סיפור, וללא הסיפור מצטמקת השירה ונעלמת.

כאן החלה הטרגדיה. בני משפחתה של רִנְדָה לא הסתפקו במתקפה על המשורר וחיתנו את בָתָם עם גבר אחר. אולם הסיפור לא מסתיים בנקודה זו. הנישואים עם הגבר המבוגר גרמו למותה של רִנְדָה בדרך המכוערת ההיא ושיבשו את דעתו של המשורר עד שהשתגע. וְדָאח תיאר את רִנְדָה בשירתו. היא הייתה חטובה, מאירת פנים, בעלת מצח מלוטש שזנב סוס בלונדיני מעטר אותו, בעלת גבות סימטריות, מצודדת, אפה סולד, ידיה מוצקות, כפות ידיה קטנות, תמירת קומה...

הצעירה בת השש-עשרה הובלה אל החופה בנישואים מאולצים עם גבר בן שישים, כדי להפוך לאשתו הרביעית ומושא לערגונותיו האחרונים בטרם יקמלו ויתפוגגו תחת גופו הכפוף.

לפני הנישואים הללו, המשורר האמין שהסיפור הוא המציאות. הוא דמיין את עצמו עטוף בדמותו של ענתרה אלעבסי, המשורר האביר שלחם והרג על מנת להגיע אל אהובתו עבלה. חרבו השלופה הפכה לסימן ההיכר שלו והשירה לייחוסו החדש. המשורר שגדל כעבד, הפך בזכות השירה לאדון שהתנהג כאביר. עורו הכהה שהבדיל אותו מאדוני שבטו, הפך פתאום ליתרון משום שהבליט את חרבו הצחה כשלג.

וְדָאח האמין לסיפור. הוא היה הצעיר הכחוש שפוגש את אהובתו והם קוטפים תבלינים ומלקטים כמהין. הוא מבשל לה את הכמהין ומרים כוס לחייה, מוצץ את התבלינים מעל שפתיה ומספר לה על אהבתו תוך שהוא מתפייט בשיריו.

אולם רִנְדָה הודיעה לו ששבעת אחיה סגרו עליה מכל עבר בשל שירתו שהגיעה למרחקים ועטתה עליהם חרפה. היא אמרה שהיא חוששת לו.

"قالت: ألا لا تلجن دارنا قلت: فإني طالع غرة قالت: فحولي أخوة سبعة قالت: لقد اعيتتنا حجة وأسقط علينا كسقوط الندى	إن أبانا رجل غائر منه وسيفي صارم باتر قلت: فإني غالب قاهر فأت إذا ما هجع السامر ليلة لا ناه ولا زاجر
--	---

אָמְרָה: אַל תַּפְרֹץ לְבֵיתֵנוּ שָׁכֵן אָמְרָתִי: אֲנִי רַק הַטּוֹב מִבְּקֶשׁ אָמְרָה: יִקְיפוּנִי אַחֵי הַשְּׁבָעָה אָמְרָה: שִׁים כָּבֶד קֶץ לַטְעָנוֹת מוֹגִיעוֹת וְיֵרֵד נָא עָלֵינוּ כְּרֹדֶת הַטָּל	אָבִינוּ הוּא גִבֹּר קָנָא וְסוֹעֵר; אֶךְ חָרַב חֲדָה לִי אֲשֶׁר תִּבְתֵּר; אָמְרָתִי: עָלֵיהֶם גְּבוּר אֶתְגַּבֵּר; וּבּוֹא כְּאֲשֶׁר הַשָּׁנָה תִּשְׁתַּר; עִם לַיְלָה בְּאֵין מִגְנָה אוֹ אוֹסֵר.
---	---

רִנְדָה שמעה את הקצידה והתבססה מן המילים. היא ראתה כיצד הפכה שירתו של וְדָאח לשמלה רקומה ממילים של משי. היא התעטפה בשמלה עד שהפכה לגופה השני. במקום לומר לו שיסתלק משום שאִחִיה זוממים להרגו, היא קבעה מועד למפגש

בערבו של אותו יום. היא אמרה שתמתין לו בביתה ושעליו להתגנב אל החצר בלילה והיא תצא לקראתו.
המאוהבים האמינו לשירה ולבדיות המציאות.

באותו הלילה נקלע וַדָּאח אלימן למארב שטמנו לו שבעה פרשים. המשורר ראה את עצמו במעגל המוות. הוא משך את רסן סוסתו והחליט לברוח. לפתע שמע צחוק רועם וקול ששואל בעוקצנות על חרבו 'המבתרת' שעליה התפייט בקצידה שהתגלגלה על שפתיים ולשונם של האנשים. המשורר נסוג כאשר הבין ששירתו הרגה אותו. הוא נלחם בקרב קצר שהסתיים כשהוא מושלך במדבר, גונח בתוך שלולית דם ומותש מפצעיו.

על פי הסיפור, במקום עבר אבו זביד אלטאאי וראה את המשורר המתבוסס בדמו. הוא אסף אותו והחזירו למשפחתו. וַדָּאח נותר מוטל על יצועו במשך שנה שלמה כשהוא סובל מהזיות חום. בהזיותיו ראה את אהובתו נרצחת בידי שבעה גברים והדם ניגר מכל איברי גופה. כאשר ירד החום והפצעים בבטנו הגלדו, הוא גילה שסייטי ההזיות רחמניים יותר מן המציאות שחיכתה להחלמתו. סיפרו לו שוַדָּה נישאה לגבר מבוגר. האיש הסתיר כנראה את עובדת היותו מצורע ומת מן המחלה ימים מעטים לאחר מכן. וַדָּה נדבקה במחלה והוריה השליכו אותה לוואדי המצורעים. היה זה עמק מבוודד שבו חיו חולים שהסתפקו בפירוור הלחם אשר הציעו אנשים בעלי לב. החולים סבלו מכאבי הגוף וייסורי הנפש ולא חיו לדבר, זולת המוות.

אחרי ביקורו אצל אהובתו בוואדי המצורעים, וַדָּאח הפסיק לכתוב שירה. הוא סיפר שביקר את וַדָּה אולם לא סיפר מה ראה, מה אמרה לו או מה אמר לה. כל שאנו יודעים הוא שלאחר ששב מן הביקור, תלש את בגדיו מעליו וקרע אותם. הוא נתקף בשיגעון, התפלש בחול והפסיק לכתוב שירה.

אמר המספר: "אנשי תימן המלומדים, אשר ידעו את קורותיהם של וַדָּאח ווַדָּה, סיפרו כי וַדָּאח יצא עם חבריו במסע לארץ תימן. בעיצומו של המסע הוא ביקש מהם להמתין. לאחר כשעה חזר כשהוא ממרר בבכי. שאלו אותו מה קרה. הוא אמר: הלכתי אל וַדָּה. היא חלתה, עזבה את ארצה ונמצאת בוואדי המצורעים. היטבתי אותה, והענקתי לה מכספי". על פי גרסה אחרת, הוא נרפא מפצעיו לאחר ששכב שנה שלמה על מיטת חוליו, ויצא לעבר אלח'ציב בחיפוש אחר אהובתו. בדרך שמע מעוברי אורח שוַדָּה חלתה בצרעת והושלכה לוואדי המצורעים. הוא שם פעמיו לשם כדי לחפש אותה, והתפייט:

لأَهْلِكَ لَوْ جَادُوا عَلَيْنَا بِمَنْزِلِ
شَيْءٍ فَأَحْيِيهِ وَإِنْ شِئْتَ فَأَقْتُلِي.

"أَيَا رَوْضَةَ الْوَضَّاحِ، يَا خَيْرَ رَوْضَةٍ
رَهِيْنُكَ وَضَّاحٌ ذَهَبَتْ بِعَقْلِهِ فَإِنْ

הָלֹאִי שִׁמְחָסָה יִתְּנוּ לִי נְדִיבִי שְׁבֻטִּי;
בְּרִצּוֹתֶי תִּנֵּי לִי חַיִּים, בְּרִצּוֹתֶי הִמֵּיתִי.

הִי וַדָּה שֶׁל וַדָּאח מֶה טָבוּ אֶהְלֶיךָ
אֶת אַרְוִסְךָ וַדָּאח הִפִּית בְּשִׁעָעוֹן

המשורר הגיע אל ואדי המצורעים והופתע לגלות שרוחו נשברת. בעת שיצא לדרך, עוד נישא על גבי רוח האבירים שנשבה בקרבו והחליט להביס את המוות באהבתו. הוא הלך

לַרְנָה כדי למות יחד אתה, אבל כאשר ראה את שתי עיניה היפות כבויות, את עורה שהתעוות ואת גבותיה השקועות, נתקף בפחד רב, גבריותו קרסה והוא חש בצורך דוחק לברוח. רַנָּה התקרבה אליו, הושיטה לעברו את זרועותיה ונאנחה חרישית. הוא הוציא מכיסו מטבעות, השליך אותם לעברה והחל לסגת לאחור. היא פרשה ידיה לפנים, לעבר הגבר העומד מולה, כאילו רצתה לעוף. אבל במקום לעוף היא צנחה והתמוטטה על האדמה. היא כיסתה את פניה בכפות ידיה וראשה נע ימינה ושמאלה, כאילו רצתה לדבר ולא הצליחה.

היא לא התכופפה כדי להרים את המטבעות. היא הניחה לאהובה לסגת והתיישבה על האדמה. אחר כך סימנה לו בתנועת יד שיסתלק.

המספר אינו מזכיר מה סיפר רַנָּה על המסע אל אהובתו בוואדי המצורעים. הוא לא סיפר כיצד נמלט רַנָּה מן המקום כל עוד רוחו בו. הוא לא סיפר כיצד השליך רַנָּה את אהבתו מפחד המוות ונמלט כדי להציל את חייו מן האהבה.

לאחר המפגש הזה הפך המשורר מרַנָּה אלימן לרַנָּה המשוגע. הוא נדד בשימון, אכל מיני עשבים וצמחים והתכסה בכיפת השמים. המסכה שעל פניו של הצעיר היפה הייתה לסימן היכר לפחדיו מעצמו ומאחרים. מן האהבה לא נותרו אלא הקצידות ומן הלהט לא נותרו אלא זיכרונותיו שנרקבו כפי שנרקב גוף האדם ממחלת הצרעת.

לא היה דבר שיחליץ את המשורר מנדודיו וימנע את נפילתו לתהום ההזיות והשיגעון, למעט הדחף לצאת למסע החאג' למכה, משכנו של אללה הקדוש. הוא ישתתף בטקס הקפת הכעבה וירגום באבנים את השטן שהשתכן ברוחו, בתקווה שיוכל להיפטר ממנו. כאשר קראתי את הסיפור כפי שסופר בספרות הערבית, חשבתי שסיפורו של רַנָּה הוא שחזור סיפורו של קייס בן אלמלוך, שפונה "מג'נון לילא" (לאמור: המשוגע של לילא). גם הוא יצא מדעתו לאחר שבני משפחתה של אהובתו סירבו להתיר את נישואיהם, לאחר שכתב עליה שירה. גם הוא ביקש למצוא מרפא לשיגעונו במסע החאג' למכה. אבל טעיתי. הטעות נובעת מכך שהמספרים השמיטו מן הסיפור של ודאח את תגובת המשורר למפגשו עם אהובתו בעמק המוות, הוא ואדי המצורעים. זוהי השמטה מכוונת משום שתגובתו ממעיטה מדמות האוהב-קרוב אשר הפך מקור למורשת ספרותית, העוסקת באהבה שאחריתה שיגעון או מוות.

השיגעון של רַנָּה אלימן חושף בפנינו טפח נוסף מן השיגעון. זהו שיגעון הנובע מיראת האהבה והשלכותיה או מפחד מן החיים שהוא שם נרדף לפחד מן המוות. זהו השיגעון של סוף האהבה. עם השיגעון הזה, והניסיון לרפאו באמצעות מסע החאג' והתפילות במכה, מתחיל הפרק הבא בסיפורו של רַנָּה אלימן.